

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI

Valentina Marek

ZELENA PEDAGOGIJA U DJEČJEM VRTIĆU

ZAVRŠNI RAD

Osijek, 2018.

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI

Sveučilišni preddiplomski studija Ranoga i predškolskog odgoja i obrazovanja

ZELENA PEDAGOGIJA U DJEČJEM VRTIĆU

ZAVRŠNI RAD

Predmet: Ekološki odgoj u dječjem vrtiću

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Irella Bogut

Sumentor: dr. sc. Ivica Kelam

Studentica: Valentina Marek

Matični broj: 2964

Osijek

Lipanj, 2018

SAŽETAK

Održivi razvoj predstavlja proces prema postizanju ravnoteže između ekoloških, ekonomski i društvenih čimbenika sa ciljem zadovoljavanja potreba sadašnjih i budućih generacija. Jedino aktivni i osviješteni građani mogu pomoći u mijenjanju svijeta na bolje, a to najlakše postizemo odgojem i obrazovanjem. Odgoj i obrazovanje za održivi razvoj predstavlja dug i težak proces čiji je cilj razvijanje kritičkog mišljenja i sposobnosti za odgovorno ponašanje. Jedna od sastavnica odgoja i obrazovanja za održivi razvoj je odgoj i obrazovanje za okoliš čiji je cilj stvaranje ekološki osviještenih ljudi koji će se, kada to bude potrebno, zalagati za okoliš. Ključnu ulogu u razvijanju ekološke svijesti i svijesti o važnosti održivog razvoja imaju obitelj i odgojno-obrazovne ustanove u kojima dijete provodi najviše vremena. Odgojitelj svojim primjerom trebaju djeci pokazati kako se ponašati odgovorno prema okolišu i društvu te i sami puno učiti i usavršavati se, jer djeca najbolje uče po modelu, ali trebaju i imati vještine potrebne za prenošenje znanja djeci i motivirati ih različitim aktivnostima i igrama. Vrlo je važno da djeca neposredno dožive okoliš i teme koje se provode jer vlastitim iskustvom iz neposredne okoline najbolje uče. Djeca će svoja znanja prenositi na svoju obitelj te lokalnu zajednicu te stvarati mrežu ljudi koji zajedno mogu činiti pozitivne promjene.

KLJUČNE RIJEČI: dječji vrtić, ekološki odgoj i obrazovanje, odgoj i obrazovanje za održivi razvoj, održivi razvoj

SUMMARY

Sustainable development represents the process of achieving a balance between ecological, economic and social factors in order to meet the needs of present and future generations. Only active and aware citizens can help make a change in the world for the better and that is the easiest to achieve by means of education. Education for sustainable development is a long and difficult process aimed at developing critical thinking and abilities for responsible behavior. One of the components of education for sustainable development is environmental education with its purpose to create environmentally conscious people who will, whenever necessary, strive for the environment. The family and the educational institutions where children spend most of their time have key role in developing ecological awareness and awareness of the importance of sustainable development. Educators should set an example for children and show them how to behave responsibly toward the environment and society. As children learn best by example, educators should always be open for professional development and have the skills needed for transferring knowledge and motivating to children with different games and activities. It is very important for children to experience the immediate environment and the topics they are doing because this is how they learn the best. Children will transfer their knowledge to their family and the local community and create a network of people that together can make positive changes in the society.

KEY WORDS: kindergarten, environmental education, education for sustainable development, sustainable development

SADRŽAJ

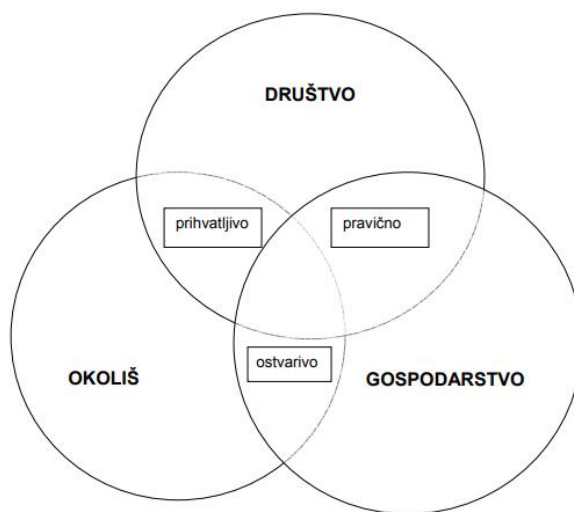
SAŽETAK.....	I
SUMMARY	II
1. UVOD	2
2. ODRŽIVI RAZVOJ	3
3. ODGOJ I OBRAZOVANJE ZA ODRŽIVI RAZVOJ	5
4. ULOGA ODGOJITELJA U OBRAZOVANJU ZA ODRŽIVI RAZVOJ	10
5. AKTIVNOSTI U ODGOJU I OBRAZOVANJU ZA ODRŽIVI RAZVOJ	11
5.1. Podjela aktivnosti u odgoju i obrazovanju za održivi razvoj.....	11
6. ODGOJ I OBRAZOVANJE ZA OKOLIŠ/ EKOLOŠKI ODGOJ	13
7. EKOLOŠKE AKTIVNOSTI.....	16
7.1. Podjela ekoloških aktivnosti.....	17
8. ULOGA ODGOJITELJA U EKOLOŠKOM OBRAZOVANJU	18
9. RAZLIKA IZMEĐU ODGOJA I OBRAZOVANJA ZA OKOLIŠ I ODGOJA I OBRAZOVANJA ZA ODRŽIVI RAZVOJ	19
10. ZAKLJUČAK	20
11. LITERATURA.....	21
12. PRILOZI.....	23

1. UVOD

Karakteristika suvremenog doba je postojanje različitih ekoloških problema, najčešće uzrokovanih čovjekovih nemarom prema prirodi zbog čega u svijetu raste zabrinutost. Upravo zbog ekoloških problema i očuvanja planeta Zemlje za sadašnje i buduće generacije, nužno je poticati i stvarati ekološku svijest i svijest o važnosti održivog razvoja, čiji je cilj upravo očuvanje svijeta za sadašnje i buduće generacije i to u svim generacijama pa tako i među najmlađima. Podizanje ekološke svijesti i implementacije koncepta održivog razvoja u svakodnevni život, dugotrajan je i složen proces, a ključna pretpostavka za stvaranje osviještenih i aktivnih građana, je upravo odgoj i obrazovanje. Uz obitelj, dječji vrtić je zajednica u kojoj dijete provodi najviše vremena i stječe najviše znanja i spoznaja, stoga su odgojitelji koji svojim znanjem i vještinama u djecu trebaju usaditi ekološke vrijednosti i vrijednosti održivog razvoja, ali i biti primjer jer djeca najbolje uče po modelu. Rad na stvaranju savjesnih građana ne treba temeljiti na pukom učenju činjenica, već na aktivnostima, neposrednom promatranju te kroz igru, od rane dobi u neposrednoj djetetovoj okolini. Mlade generacije predstavljaju nadu za spas našega jedinoga doma, planeta Zemlje, stoga je važno odgajati ih i obrazovati prema načelima kojima će Zemlju i sačuvati.

2. ODRŽIVI RAZVOJ

Održivi razvoj predstavlja okvir za oblikovanje strategija prema kojima se društvo i gospodarstvo mogu razvijati bez štetnih posljedica za okoliš i prirodne resurse koji su važni za buduće ljudsko djelovanje. Oslanja se na ambicioznu ideju prema kojoj razvoj ne smije ugroziti budućnost budućih generacija. Zahtijeva novi način razmišljanja koji se mora temeljiti na dogovorenim vrijednostima i odlikama demokratskog društva jer jedino informirani i educirani građani mogu odlučivati o pitanjima održivog razvoja u svojoj zajednici. (Vrbičić, 2012) Sastavnice održivog razvoja su društvo, okoliš i gospodarstvo. (Pavić – Rogošić, 2010)

Autor: Johann Dréo

Slika 1: Sastavnice održivog razvoja

„Održivi razvitak ostvaruje ravnotežu između zahtjeva za unapređivanjem kakvoće života, za ostvarivanjem socijalne dobrobiti i mira za sve te zahtjeva za očuvanjem sastavnica okoliša kao prirodnog dobra o kojima ovise i sadašnje i buduće generacije. Poštivanje načela demokracije, ravnopravnosti spolova, socijalne pravde i solidarnosti, zakonitosti, poštivanje prava čovjeka te očuvanje prirodnih dobara, kulturne baštine i čovjekova okoliša pridonose očuvanju Zemlje za održavanje života u svojoj raznolikosti. Na taj se način održivi razvitak ostvaruje kroz dinamično gospodarstvo s punom zaposlenošću, ekonomsku, socijalnu i teritorijalnu koheziju, visok stupanj obrazovanosti građana, visok stupanj zaštite zdravlja i očuvanje okoliša.“ (Strategija održivog razvitka Republike Hrvatske)

„Koncept održivog razvoja podrazumijeva proces prema postizanju ravnoteže između gospodarskih, socijalnih i ekoloških zahtijeva kako bi se osiguralo zadovoljavanje potreba sadašnje generacije bez ugrožavanja mogućnosti budućih generacija da zadovolje svoje potrebe. Održivi razvoj je okvir za oblikovanje politika i strategija kontinuiranog gospodarskog i socijalnog napretka, bez štete za okoliš i prirodne izvore bitne za ljudske djelatnosti u budućnosti. Osnovni je cilj osigurati održivo korištenje prirodnih izvora na nacionalnoj i međunarodnoj razini.“ (Pavić – Rogošić, 2010, 2)

Održivi razvoj podrazumijeva:

- Uravnotežen i pravedan gospodarski razvoj održiv u dužem vremenskom razdoblju
- Smanjenje siromaštva osnaživanjem siromašnih i osiguravanje boljeg pristupa neophodnih dobrima siromašnima
- Sudjelovanje svih zainteresiranih strana u procesima odlučivanja uz promoviranje dijaloga i postizanje povjerenja sa ciljem razvijanja društvenog kapitala
- Pažljivo upravljanje neobnovljivim resursima i njihovo očuvanje
- Održivu upotrebu energije i prirodnih izvora
- Smanjenje, sprečavanje i kontrolu zagađenja te smanjivanje ekoloških rizika
- Unapređenje obrazovnog i zdravstvenog sustava u svrhu ravnopravnosti spolova
- Zaštitu kulturnih identiteta i tradicije. (Pavić – Rogošić, 2010)

Pavić – Rogošić donosi sažeti prikaz principa održivog razvoja, definiranih kroz Deklaraciju iz Rija i Agendu 21, Deklaraciju i Plan provedbe iz Johannesburga i Milenijske deklaracije UN:

- Integriranje pitanja okoliša u razvojne politike
- Internalizacija troškova vezanih za okoliš
- Sudjelovanje svih članova društva u donošenju odluka putem savjetovanja i dijaloga te stvaranjem partnerstva
- Pristup informacija i pravosuđu
- Generacijska i međugeneracijska jednakost i solidarnost te rodna ravnopravnost
- Princip međuzavisnosti lokalne i globalne razine
- Pristup financijskim resursima i uslugama nužnim za zadovoljenje osnovnih potreba

3. ODGOJ I OBRAZOVANJE ZA ODRŽIVI RAZVOJ

Koncept odgoja i obrazovanja za održivi razvoj svoje korijene vuče iz ranije nastalog, odgoja i obrazovanja za okoliš. (Andić, 2007) Obrazovanje za održivi razvoj nastaje ranih 90-ih godina 20. stoljeća, a povezivanje obrazovanja i održivog razvoja započelo je propitkivanjem načina provedbe Agende 21- globalnog akcijskog plana održivog razvoja, usvojenog na konferenciji UN-a o okolišu i razvitku 1992. godine u Rio de Janeiru. (Bogović i Čegar, 2012) Odgoj i obrazovanje za okoliš počinje se institucionalizirati tijekom sedamdesetih godina prošlog stoljeća, pa nadalje, dok je koncept održivog razvoja svoj pravi oblik dobio tek devedesetih godina prošloga stoljeća te odgoj i obrazovanje za okoliš podiže na novu razinu, odnosno razinu održivoga razvoja. Taj proces nije bio, niti je još uvijek lak. (Andić, 2007, prema Raumolin, 2002)

Agenda 21 navodi četiri opća cilja u odgoju i obrazovanju za održivi razvoj:

1. Promoviranje i poboljšanje kvalitete obrazovanja
2. Preusmjeravanje kurikuluma
3. Podizanje svijesti javnosti o konceptu održivog razvoja
4. Obuka radne snage

U odgoju i obrazovanju za okoliš postoji pet dimenzija održivosti na koje trebamo obratiti pažnju. Biološka i ekološka održivost koje predstavljaju održivost života i okoliša, kao našega prirodnoga doma, ekonomska održivost koja podrazumijeva obnavljanje produkcije usluga i roba, kako bismo opstali i stvarali profit, socio-kulturna održivost koja se odnosi na sposobnost zajednice ili društva na određenom prostoru da svojim djelovanjem i načinom života obnavlja svoj identitet i prenosi svoje vrijednosti te politička održivost kao sposobnost samodeterminacije nekog društva. Integralna održivost podrazumijeva paralelni razvoj održivosti na svim navedenim dimenzijama (Vrbičić, 2012) Postoje određena polazišta i odrednice obrazovanja za održivi razvoj. Treba imati na umu da održivi razvoj nije jednokratno učenje i konačni rezultat uspjeha, već trajna potreba za angažiranjem djece i odraslih u učenju. Obrazovanje za održivi razvoj je povezano sa stalnim promjenama te su i sama znanja o održivom razvoju podložna promjenama. Obuhvaća sve životne skupine te nas tjera da budemo u toku sa znanstvenim i ostalim postignućima na polju. (Vrbičić, 2012 prema Uzelac, 2008) Odgoj i obrazovanje za održivi razvoj dugotrajan je proces i treba biti dio cjeloživotnog učenja. (Borić i sur., 2008)

UN u Rezoluciji broj 57/254 u kojoj proglašava Dekadu obrazovanja za održivi razvoj 2005.-2014. naglašava da obrazovanje mora inspirirati uvjerenje da svaki čovjek ima snagu i odgovornost utjecati na pozitivne promjene na globalnoj razini, predstavljati primarni faktor transformacije prema održivom razvoju te promicati vrijednosti, ponašanje te životne stilovi kojima se stvara održiva budućnost. Obrazovanje za održivi razvoj treba pomoći ljudima u viđenju realnosti svijeta i potaknuti ih na davanje doprinosa u postizanju pravednosti i jednakosti za sve. U odgoju i obrazovanju za održivi razvoj treba objediniti teme razvoja, ljudskih prava, održivosti, mira i međukulturalnosti. Osim formalnog obrazovanja, održivi razvoj treba promovirati i kroz neformalno obrazovanje i informalno učenje, a edukatori moraju biti kompetentni što se osigurava pristupom pravim informacijama. Uz ekonomske i zakonske instrumente, obrazovanje i informiranje vrlo su važni instrumenti za postizanje održivosti u nacionalnim strategijama. (Vrbičić, 2012)

UN u sklopu Dekade obrazovanja za održivi razvoj definira 14 ključnih pojmova koji trebaju biti uključeni u obrazovanju za održivi razvoj na svim razinama:

1. Kritičko mišljenje
2. Razumijevanje i sustavno promišljanje složene stvarnosti koja nas okružuje
3. Razmišljanje okrenuto budućnosti
4. Planiranje promjena i upravljanje promjenama
5. Interdisciplinarna povezanost
6. Prilagodba stečenih iskustava različitim kontekstima u konkretnoj stvarnosti
7. donošenje odluka, uključujući i donošenje odluka u nesigurnim okolnostima
8. Sposobnost suočavanja s krizama i različitim opasnostima
9. Sposobnost odgovornog djelovanja na svima razinama
10. Sposobnost utvrđivanja i objašnjavanja vrijednosti
11. Sposobnost djelovanja uz poštivanje drugih
12. Sposobnost prepoznavanje dionika i njihovih interesa
13. Sposobnost demokratskog donošenja odluka
14. Sposobnost dogovora za donošenje konsenzusa. (Vrbičić, 2012)

Slogan „Misli globalno, djeluj lokalno!“ koji je promoviran tijekom konferencije u Rio de Janeiru 1992. godine tijekom kojega je usvojena Agenda 21, koja predstavlja najvažniji dokument održivog razvoja, smatra se glavnim principom i smjernicom za djelovanje u postizanju održivog razvoja. (Anđić, 2007) Temeljne vrijednosti koje odgoj i obrazovanje za održivi razvoj treba promicati su poštivanje ljudskih prava i čovjekova dostojanstva, uvažavanje razlika u kulturi, prirodi i društvenoj raznolikosti među ljudima, poštivanje prava i potreba budućih generacija, čuvanje okoliša, razvijanje odgovornosti za mir i nenasilje prema društvu, ali i prema prirodi. Sve ove sadržaje potrebno je provoditi kroz partnerstvo s ljudima širom svijeta. (Vrbičić, 2012, prema Previšić, 2008) Odgoj i obrazovanje za održivi razvoj treba se temeljiti na integraciji ekonomskog, ekološkog i društvenog razvoja te obuhvaćati širok raspon povezanih pitanja, kao što su demokracija, ljudska prava i jednakost spolova. (Anđić, 2007 prema Sellin, 2003.) Svrha odgoja i obrazovanja za održivi razvoj treba biti stjecanje znanja potrebnih za kritičko razmišljanje te razvijanje sposobnosti za odgovorno ponašanje. (Bogović i Čegar, 2012)

Kako na mladima svijet ostaje, u odgoju i obrazovanju današnje djece, djeci treba osigurati sadržaje koji potiču demokratsko razmišljanje koje treba sadržavati uvažavanje drugih ljudi, ali i uvažavanje okoliša, pravo na jednakost, kao i na jednakost u pravilnom korištenju resursa te pravo na informacije koje omogućuju svjesnost o stanju u društvu i načinima promjene loših navika društva. Djeci je potrebno prenositi znanje kako čovjekov uspjeh nije mjerljiv samo materijalnim posjedovanjem, već suživotom s drugima, što je možda, uz negativne poruke koje šalju današnji mediji, pomalo nedostižno, do promjene su prijeko potrebno i težnja su većine razvijenih zemalja. Odgoj i obrazovanje za održivi razvoj treba provoditi na način sada za sutra, a ne način sada i ovdje, ponajprije jer uključuje znanja i vještine potrebne za suživot i snalaženje u današnjem svijetu promjena. (Vrbičić, 2012) Zadaća odgoja i obrazovanja je osposobljavanje mladih ljudi za ulogu osviještenih i aktivnih građana u društvu znanja, što se postiže razvijanjem njihovih vještina i sposobnosti koje će im pomoći u suočavanju sa izazovima, problemima i nepoznicama pred kojima će se naći. To je moguće postići prenošenjem relevantnih znanja, razvijanjem kritičkog mišljenja i vještina vrednovanja informacija, sposobnosti mirnoga rješavanja sukoba te poticanjem spremnosti za odgovorno donošenje odluka. (Borić i sur.,2008) Obrazovanje za održivi razvoj treba pridonijeti podizanju svijesti o stvarnom stanju svijeta te ih potaknuti na davanje doprinosa za postizanje veće pravednosti, jednakosti i poštovanja za sve ljude. (Rodić, 2010)

Obrazovanje za održivi razvoj obuhvaća pet tipova učenja kojima se pruža kvalitetno obrazovanje i potiče održivi razvoj: učiti znati, učiti biti, učiti živjeti zajedno, učiti moći te učiniti mijenjati sebe i društvo. Kroz odgojno – obrazovni sustav potrebno je stvarati novu kulturu življenja koja će se primjenjivati i prenositi na druge, što je najlakše provesti među najmlađima, jer oni najlakše uče pa osnovna zadaća odgoja i obrazovanja za održivi razvoj treba biti oblikovanje stavova, interesa i navika. (Bogović i Čegar, 2012)

Postizanje održivog razvoja moguće je samo uz informiranje i obrazovanje cijeloga društva, odnosno svih njegovih sudionika, što uključuje i najmlađe generacije. Sadašnje i buduće generacije trebaju korjenito promijeniti stav i odnos prema okolišu, a ne biti usredotočene samo na poznavanje činjenica o okolišu i zaštiti okoliša. (Borić i sur., 2008) „Uvođenje fenomena održivog razvoja u obrazovanje ne zahtijeva stvaranje nove obrazovne discipline, nego implicira sinergiju postojećih tematskih područja i njihovo povezivanje s prirodnim, ekološkim, kulturnim, tehnološkim, socijalnim i političkim potrebama suvremenog društva.“ (Borović i Čegar, 2012, 240)

Kako bismo odgojem i obrazovanjem za održivi razvoj postigli što bolje rezultate, važno je uskladiti što veći broj čimbenika koji omogućuje usmjeravanje cijeloga dječjeg vrtića na odgoj i obrazovanje za okoliš, što znači uključiti svu djecu u rad primjeren psihofizičkim sposobnostima te im pružiti priliku za donošenje odluka i rješavanje problema te im dati slobodu izbora i omogućiti suradnju s roditeljima i lokalnom zajednicom. Ako program u odgoju i obrazovanju za održivi razvoj prilagodimo djetetovim mogućnostima, interesima i načinima spoznavanja, moguće je postići odlične rezultate. (Farkaš, 2004)

Mladima je nemoguće osigurati život po mjeri čovjeka i osigurati im sigurnu budućnost bez obrazovanja za održivi razvoj. Obrazovanje za održivi razvoj daje obrazovanju novi smisao te osigurava kvalitetu obrazovanja. Pomaže društvu u suočavanju s različitim problemima te nam pomaže jasnije shvatiti međuovisnost okoliša, gospodarstva, društva te kulturne raznolikosti na lokalnoj i globalnoj razini. Obrazovanje predstavlja alat pomoću kojega je moguće pronaći rješenja za različite potrebe i stvarne uvjete života, oslanjajući se na primjere dobre prakse, kulturno nasljeđe te nove znanstvene spoznaje i tehnologije. (Rodić, 2010)

U današnje vrijeme, odgoj i obrazovanje za održivi razvoj predstavlja temeljno i ključno područje za istraživanje i bavljenje u svim područjima suvremenoga društva. U ljudskoj svijesti pojavljuje se potreba za očuvanje prirode i ispravljanje štete nanesen prirodi što utječe na stvaranje nove filozofije življenja, novoga pogleda na svijet i nove etike ponašanja. (Anđić, 2007) Nažalost u većini zemalja, u predškolskom odgoju i obrazovanju, održivom razvoju ne pridaje se gotovo nikakva pozornost te je uloga predškolskog odgoja i obrazovanja u stvaranju održivog razvoja podcijenjena. (Vrbičić, 2012 prema Rodić, 2010) Nove generacije odgojitelja i učitelja predstavljaju nadu za promjenu toga i veću implementaciju obrazovanja za održivi razvoj u već postojeći odgoj i obrazovanje.

Slika 2: Vrt u sklopu dječjeg vrtića, preuzeto s <https://www.vrtic-smijesak.com/ekologija-u-djecjem-vrticu-smijesak/> , 26.6.2018.

4. ULOGA ODGOJITELJA U OBRAZOVANJU ZA ODRŽIVI RAZVOJ

Osnovna načela sustava odgoja i obrazovanja pedagoških djelatnika podrazumijevaju:

- Sustav obrazovanja i usavršavanja pedagoških djelatnika mora biti u neposrednoj funkciji promjena u ukupnom odgojno-obrazovnom sustavu, u funkciji novoga shvaćanja okoliša i odgoja o okolišu
- Sustav obrazovanja i usavršavanja pedagoških djelatnika mora biti u funkciji promjena do kojih dolazi u radu, dužnostima i pravima pedagoških djelatnika, u funkciji novog položaja djece i mladih te novih odnosa koji se uspostavljaju između djece i pedagoških djelatnika
- Izgradnja novoga, elastičnoga i razgranatoga, po mogućnosti, bogatog odgojno obrazovnog sustava i sustava usavršavanja pedagoških djelatnika za okoliš
- Osim osiguravanja stjecanja neophodnih znanja o okolišu pedagoškim djelatnicima i stalno bogaćenje tih znanja, neophodno je osigurati uvjete za stalno osposobljavanje djelatnika za praktičan ekološki odgojno-obrazovni rad. (Uzelac, 2006)

Odgojno – obrazovni radnici prilikom planiranja kurikuluma, trebaju na umu imati potrebe i znanja različitih zvanja te značaj održivog razvoja na njihovu području rada, a za sveobuhvatnu implementaciju održivog razvoja u odgoj i obrazovanje potrebno je integrirati sociokulturnu, ekološku i ekonomsku dimenziju. Sociokulturna dimenzija odnosi se na ljudska prava i mir u društvu, zdravlje, kulturnu raznolikost, međukulturalno razumijevanje te ravnopravnost spolova. Ekološka dimenzija obuhvaća upravljanje prirodnim resursima, održivu urbanizaciju, problem globalnog zatopljenja te sprječavanje i ublažavanje ekoloških katastrofa. Ekonomska dimenzija bavi se smanjenjem siromaštva, preusmjeravanjem tržišnog gospodarstva i korporativnom odgovornošću. (Bogović i Čegar, 2012) Osobine odgojitelja na određeni način određuju rad i odnos odgojitelja prema djeci i suradnicima u aktivnostima održivog razvoja, stoga suvremeni odgajatelj mora biti dobar animator, komunikator i terapeut. Mora djeci dati sebe kao čovjeka, kao stručnjaka i kao pedagoga. (Rosić, 2005)

5. AKTIVNOSTI U ODGOJU I OBRAZOVANJU ZA ODRŽIVI RAZVOJ

Predškolsko dijete, navike i vještine potrebne za ostvarivanje održivog razvoja može usvojiti, a kasnije se i njima koristiti, samo ako se one poklapaju s njegovim načinom života te će vjerojatno slijediti one dimenzije koje smatra privlačnima. Dječje shvaćanje održivosti razvija se i mijenja tijekom životne dobi, te taj razvoj teče paralelno s razvojem dječjeg mišljenja. Mlađa djeca okoliš shvaćaju vrlo konkretno i oslanjanju se na vanjske značajke, dok starija u obzir uzimaju i apstraktne pojmove, kao što je zaštita okoliša. (Vrbičić, 2012 prema Uzelac, 2008) Teme koje obrazovanje za održivi razvoj treba objedinjavati i koje se mogu provoditi kroz aktivnosti u obrazovanju za održivi razvoj trebaju biti vezane za razvoj, održivost, ljudska prava, mir i sprječavanje sukoba, multikulturalnost i slično. Najviše pozornosti se u sklopu obrazovanja za održivi razvoj pridaje temama vezanim za okoliš što uključuje zdravlje, upravljanje prirodnih resursima, vodu te biološku raznolikost, pogotovo smanjenje iste. Teme koje su nažalost, slabo zastupljene u obrazovanju za okoliš, a vrlo su važne su milenijski ciljevi razvoja, društvena odgovornost poduzeća i sprječavanje katastrofa. (Rodić, 2010)

Aktivnosti za održivi razvoj djeci omogućuju razvijanje svijesti o održivom razvoju, stjecanje i povećanje znanja o problemima okoliša, njegovanje pozitivnih stavova prema održivom razvoju, razvijanje vještina potrebnih za postizanje održivosti, stvaranje prilike za aktivno sudjelovanje i rješavanje ekoloških problema. (Uzelac i sur., 2014)

5.1. Podjela aktivnosti u odgoju i obrazovanju za održivi razvoj

Uzelac i sur. (2014) aktivnosti za održivi razvoj dijele na:

- Perceptivne aktivnosti
- Misaone aktivnosti
- Praktično – konstrukcijske aktivnosti
- Izražajne aktivnosti.

Perceptivnim aktivnosti treba davati prednost u odnosu na ostale aktivnosti. Njih nije potrebno, u strogom smislu, poticati jer djeca informacije o okolišu percipiraju promatranjem okoliša, koje može biti spontano ili organizirano. Vizualno percipiranje možemo, ukoliko je potrebno, nadopuniti auditivnim ili taktilnim perceptivnim modalitetima. Misaone aktivnosti, uz razvoj osjetljivosti djece za održivi razvoj, razvijaju i osjetljivost za bolje razumijevanje sebe i drugih, odnosno bolje razumijevanje okoliša. Vežu se uz istraživački aspekt aktivnosti,

a podrazumijevanju niz aktivnosti poput traženja, nabiranja, izdvajanja, povezivanja, uspoređivanja i opisivanja. Praktično – konstrukcijske aktivnosti doprinose razvoju znatiželje kod djece, posebno za probleme održivog razvoja te proširivanje emocionalnog i spoznajnog života djece u suvremenom odgoju i obrazovanju za održivi razvoj. Često vode ka složenijim aktivnostima, a vrlo važni elementi su komunikacija i suradnja koje vode zbližavanju djece i odraslih u zajedničkom rješavanju problema. Dijete svoje doživljaje pobuđene ostalim oblicima aktivnosti želi izraziti, a može se izraziti likovnim, glazbenim, tjelesnim, dramskim, scenskim, pismenim ili usmenim putem. (Uzelac i sur., 2014)

Slika 3: Likovne ekološke aktivnosti, preuzeto s http://www.vrtic-smijesak.com/wp-content/uploads/2018/04/20180420_142857.jpg, 26.6.2018.

6. ODGOJ I OBRAZOVANJE ZA OKOLIŠ/ EKOLOŠKI ODGOJ

„Ugroženost životne okoline dovodi do potrebe razvoja eko-svijesti još u ranijoj životnoj dobi.“ (Risek, 2003, 328) Susret djeteta s prirodom započinje u obitelji i vrtiću, iako odgoj za okoliš sustavno počinje djetetovim polaskom u školu. Predškolsko dijete uključeno je u određene ekološke aktivnosti te je ono usmjereno na opće doživljavanje prirode što pokreće emocionalnu osjetljivost, ali i spoznajne i ostale procese. Osim susreta s prirodom, važno je i iskustvo aktivnog odnosa s prirodom što se može promatrati i kao dio općeg razvoja djeteta. Igra ima vodeću ulogu kao posrednik u odgoju i obrazovanju djece za okoliš. (Uzelac i Starčević, 1999) „Razumljivo je da uključivanje igara u predškolsku ustanovu i osnovnu školu znači stvaranje osnova za razumijevanje okoliša i buđenje interesa za ekološke aktivnosti djece. Naravno, igra je preduvjet, ali ne i jamstvo da je samim time naigrano dijete ekološki osviješteno.“ (Uzelac i Starčević, 1999, 10)

Proces odgajanja ekološki osviještenog pojedinca je dugotrajan proces u kojemu odgojno-obrazovne ustanove kao što su vrtići i osnovne škole imaju važnu i presudnu ulogu. Iako je važno naglasiti da sam odgojno- obrazovni proces ne jamči da će djeca po završetku vrtića ili škole postati ekološki osviješteni i ekološki odgovorno se ponašati. (Uzelac i Starčević, 1999) „Odgoj i obrazovanje za okoliš sve se više javlja u programskim sadržajima mnogih odgojno-obrazovnih ustanova. Ta je djelatnost uvijek prilagođena (ili bi trebala biti) izdiferenciranoj namjeni u odnosu prema sredini odgajaničeva fizički i psihički zdrava življenja. U tome kontekstu primjereno ispunjava odgajaničovo životno, radno i slobodno vrijeme.“ (Uzelac, 1996, 9) „Odgoj i obrazovanje držimo najpogodnijim putem u razvoju ekološke osjetljivosti djece. To stoga jer odgoj i obrazovanje u svakoj prilici potiče dječju aktivnost, samostalnost, suradnju i slobodu u iznošenju osobnih ekoloških viđenja i uvjerenja, omogućava susret s različitim ekološkim ponašanjem i mišljenjem, razvija ekološku kritičnost i stvaralaštvo. Tako se odgaja pojedinac koji će se zalagati za okoliš, osobito kada će to biti nužno.“ (Uzelac i Starčević, 1999, 10)

U Nacionalnom kurikulumu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (2014) istaknuto je kako je dječji vrtić, uz obitelj, primarno mjesto djetetova rasta i razvoja u kojemu zadovoljava svoje osnovne potrebe, stječe prve spoznaje i prva znanja, kako o sebi, tako i o okolini, suživoti, zajedništvu, toleranciji te spoznaje i znanja prijeko potrebne za cijeli život, stoga je važno u dječjim vrtićima ekološki osvještavati djecu. Jedna od temeljnih vrijednosti koje

Kurikulum promiče je odgovornost, odnosno odgoj i obrazovanje treba poticati i promicati odgovornost djece prema društvu, prirodi ali i prema samima sebi. Odgovorno ponašanje djeteta predstavlja odnos između djetetove vlastite slobode te njegove odgovornosti, u što uključujemo i odgovornost prema okolišu. Dijete osposobljeno za samoprocjenu vlastita djelovanja može uvidjeti vlastitu odgovornost u zaštiti okoliša. Prema Kurikulumu dijete treba shvaćati kao aktivnog građanina zajednice, s vlastitim pravima, koji je u stanju aktivno sudjelovati i oblikovati život zajednice dječjeg vrtića, a uz svoju obitelj i šire zajednice, što možemo iskoristiti za promicanje ekološke svijesti i zaštitu okoliša.

Zaštiti i unapređivanje čovjekove životne okoline pristupa se s različitih aspekata, a valja spomenuti pedagoški aspekt jer se pomoću njega mlade generacije upoznaju, pripremaju i uključuju u proces zaštite i unapređenja životne okoline. Pravilno ponašanje prema okolini moguće je samo uz odgovarajuće informiranje, koje je najučinkovitije postići sustavom odgoja i obrazovanja. Osnova suvremenog razvoja svake zemlje, bez obzira na njezino društveno – političko određenje, trebao bi biti ekološki odgoj koji bi obuhvaćao ljude svih dobi, s posebnim naglaskom na mladim generacijama. Cilj ekološkog odgoja mlađih generacija trebao bi biti razvijanje ekološke svijesti koja će biti viša od ekološke svijesti starijih generacija. Važno je da odgoj za okoliš postane osnova edukacijskog sustava, koji bi oblikovao svijest o tome da je okolina cjelovita i u međusobnoj ovisnosti, da je ona izvor koristi za čovjeka u kojoj može pronaći sve sadržaje života. Poželjno bi bilo kada bi taj isti odgoj poticao pozitivne promjene i unapređivanje života u cijeloj okolini. Smisao odgoja za okoliš, trebala bi biti mijenjanje mišljena o okolini, da okolina prestaje biti objekt eksploatacije i degradacije, već nešto što treba čuvati i štititi te razvijati i mijenjati. Inspiraciju za odgoj za okoliš, ne treba tražiti u psihozama straha i panike, već u odnosima društva u kojima je svaki čovjek dužan čuvati, unapređivati i obogaćivati svoju okolinu. (Uzelac, 1990)

Ekološki odgoj je sastavnica cjelovitog predškolskog odgoja, čiji je cilj razvijanje osjetljivosti i razumijevanja djece za prirodne procese i njihovu međusobnu ovisnost, izgradnja stavova i pozitivnog odnosa prema okolišu, u praksi, ali i životu. Svrha eko- edukacijskih programa je naučiti djecu i mlade kako učiti te ih naučiti kako graditi kvalitetan odnos prema okolišu. Za usvajanje jednostavnih ekoloških pojmova i odgovorno ekološko ponašanje, potrebno je poticati i njegovati djetetovu prirodnu znatiželju promatranjem, praktičnim aktivnostima te igrama. Učeći o stvarnosti, dijete stječe eko-iskustva koja čine osnovu eko-spoznavanja koje su sastavnica eko-osjetljivosti. Dobro pripremljen i organiziran odgojno-obrazovni rad može

utjecati na razvoj boljeg ponašanja prema okolišu. Motivacijom treba u djetetu probuditi osjećaj i potrebu izvršavanja nekog zadatka koji će dovesti do ekoloških spoznaja. Posebna vrijednost ekološkog odgoja je u primjeni i očitovanju usvojenih znanja djece i u obiteljskom i širom okruženju. Djeca koja su ekološki odgajana i osviještena, od roditelja traže da razvrstavaju otpad, recikliraju i slično. (Farkaš, 2003)

Osnovni cilj ekološkog odgoja treba biti usmjeren za širenje svijesti i spoznaja o trenutačnom stanju okoliša na Zemlji te poduzimanje mjera potrebnih za zaštitu okoliša s naglaskom da je za očuvanje potrebno djelovanje svakog stanovnika planeta bez obzira na godine, pa tako svoj doprinos može dati i predškolsko dijete ukoliko je pravilno zainteresirano i usmjereno. Kako bi mogla sudjelovati u zaštiti okoliša, djeca prvo moraju steći osnovna znanja o okoliša i razumjeti prirodu. (Risek, 2003) Cilj ekološkog odgoja nisu činjenice koje dijete treba naučiti o okolišu, već razumijevanje prirodnih procesa i njihove međusobne ovisnosti te izgradnja stavova i pozitivnog odnosa prema okolišu u praksi. (Farkaš, 2003)

„Na osnovi rečenog proizlazi da bi smisao ekološkog odgoja bio: napuštanje neobazrivo ponašanja čovjeka prema okolini i napuštanje čovjekove bezgranične potrošnje iz okoline. Sve bi to valjalo zamijeniti kulturnim ponašanjem čovjeka u okolini i kulturom čovjekove potrošnje dobara iz okoline, kao i kulturom nadomještanja potrošenog iz okoline.“ (Uzelac, 1990, 43)

7. EKOLOŠKE AKTIVNOSTI

„Pojam ekološke aktivnosti edukacijske znanosti upotrebljavaju s ciljem pojašnjenja problema ekološke etike, ekološke osjetljivosti i svijesti, odnosno ekološke kulture. Riječ je o konkretnom sadržaju ukupnih odgojno- obrazovnih nastojanja kojima se kod djece i odraslih razvija ekološka osjetljivost i ekološka svijest.“ (Uzelac, Starčević, 1999, 7)

O ekološkoj osviještenosti djece i ekološkim aktivnostima često prosuđuje na temelju pojavljivanja i obilježavanja nekih datuma kao što je Dan planeta Zemlje, što kao posljedicu ima krivu percepciju o stupnju razvoja ekološke osviještenosti kod djece. Govore kako su oblici prigodnih ekoloških aktivnosti povezani s ekološkim aktivnostima, ali da je njihov odnos puno složeniji te se po povremenim ekološkim aktivnostima ne može suditi ukupna ekološka osviještenost djece. (Uzelac i Starčević, 1999) Ekološke aktivnosti trebaju podrazumijevati česte susrete i razgovore o vrijednostima prirode te pozitivnim i negativnim postupcima u prirodi. Što se djeca više susreću s njima, brže će oblikovati ekološke stavove, što će pozitivno utjecati na cjelokupan proces ekološkog osvještavanja. (Uzelac, 1990) Posebno su važne percepcijske, spoznajne, radne i izražajne aktivnosti koje prevladavaju u ekološkoj komunikaciji predškolskog djeteta. Percipiranjem okoliša djecu uvodimo u problematiku okoliša. Spontano promatranje djece treba biti nadopunjeno promatranjem koje vode odrasli. Dijete predškolske dobi je posebno osjetljivo za svoje mikrookruženje, odnosno svoje neposredno okruženje te će najprije reagirati na narušavanje pozitivnog odnosa prema okolišu u svome okruženju, a s razvojem raste i osjećaj za širu problematiku okoliša. Dobrim odabirom praktičnih i praktično istraživačkih aktivnosti, kod djece izaziva odgovarajuće psihičko stanje i želju za izražavanjem svojih ekoloških spoznaja, s posebnim na spoznajni i emocionalni doživljaj. U ekološke aktivnosti mogu se, osim djece starijih skupina, uključiti i mlađa djeca, ako se poštuju njihove razvojne mogućnosti. (Farkaš, 2003) „Znanje koje djeca stječu radeći i boraveći u prirodi, u posjetima, na izletima, ekskurzijama je stvarno, odnosno konkretno, učenje je trajnije, dječji doživljaj svijeta cjelovit, a motiviranost za rad veća.“ (Farkaš, 2003, 92) Projekti i ekološke aktivnosti djeci omogućuju aktivan i djelotvoran odnos prema okolini, osposobljavanje za samoobrazovanje, uvažavanje djetetovih interesa i znatiželje, Djeca stječu znanja vlastitom aktivnošću, spoznavanjem problema i planiranjem rješenja problema te upoznaju različite dijelove prirode te zanimanja ljudi koji njeguju i čuvaju okoliš. Ekološkim aktivnostima kod djece razvijamo logičko mišljenje, sposobnost uočavanja uzročno – posljedičnih veza, obogaćujemo djetetove spoznaje, iskustva te rječnik,

uvježbavamo komunikacijske vještine i timski rad. (Risek, 2003) Osnovna vrijednost ekoloških aktivnosti u sklopu eko-programa je u tome što omogućuje razvoj inicijativnosti, radoznalosti, samopouzdanja i pozitivne slike o sebi te kreativnosti i odgovornosti djeteta što su pretpostavke razvoja učinkovitih pristupa rješavanja problema u mikookruženju. Djeca iz dječjeg vrtića odlaze obogaćena novim, korisnim znanjima, vještinama i navikama koje mogu primjenjivati u svakodnevnome životu djelujući na obiteljsko i šire lokalno okruženje. Treba napomenuti, da je važno održavati partnerstvo s školom, jer diskontinuitetom trajnost rezultata postignutih u predškolskoj dobi postaje upitna. (Farkaš, 2003) „Sve aktivnosti koje se poduzimaju na području ekologije učinkovitije su što je krug ljudi koji sudjeluju širi, pa treba ostvariti što širu suradnju s mnogim pojedincima i ustanovama.“ (Risek, 2003, 330)

7.1. Podjela ekoloških aktivnosti

Američki autori Lane i Rossow, koji se smatraju zaslužnima za uvođenje ekoloških aktivnosti u osnovne škole, definiraju nove dimenzije učenja o okolišu koja ohrabruju učenike u primjeni znanja i vještina koje stječu u različitim situacijama, a prema tome kvalitetu odgoja i obrazovanja za okoliš određuju:

- Razvijanje osjećaja i svijesti prema okolišu
- Povećanje znanja o ekološkim problemima
- Njegovanje pozitivnih stavova prema okolišu
- Razvijanje ekoloških vještina
- Stvaranje prilika za aktivno sudjelovanje i rješavanje problema okoliša. (Lane i Rossow, 1993, prema Uzelac i Starčević, 1999)

„Napominjući da postoji terminološka neusuglašenost u predstavljanju ekoloških aktivnosti, ovi ih autori dijele u pet kategorija:

1. Aktivnosti koje veličaju okoliš ili podučavanju o okolišu
2. Aktivnosti kojima se istražuju problemi okoliša
3. Konstrukcijske aktivnosti
4. Aktivnosti uljepšavanja okoliša
5. Praktične aktivnosti u okolišu.“ (Lane i Rossow, 1993, prema Uzelac i Starčević, 1999, 12)

8. ULOGA ODGOJITELJA U EKOLOŠKOM OBRAZOVANJU

Posebno se važnim smatra razvijati ekološko- edukacijski senzibilitet edukatora, odnosno odgojitelja i učitelja, što uključuje osobno ekološko ponašanje, prihvaćanje ekološke orijentacije odgoja i obrazovanja i uklanjanje svih edukacijskih barijera. Obrazovanje odgojitelja i učitelja za okoliš osnovnom orijentacijom uklapa se u problematiku redefiniranja našeg odgojno- obrazovnog sustava te je jedno od strateških pitanja razvoja društva. (Uzelac, 1996.) Upravo su odgojitelji, ti koji mogu puno utjecati na realizaciju ekološkog odgoja te o njima ovisi kakvo je trenutno i kakvo će biti mjesto i položaj te značenje ekološkog odgoja u dječjem vrtiću. (Uzelac, 1990) Odgojitelji, kao međusobni partneri i partneri djece i roditelja u ekološkim aktivnostima mogu profitirati na razne načine, a posebno u doživljaju svoje kompetencije koja se očituje u unutrašnjoj motiviranosti, odgovornosti i kreativnosti. (Farkaš, 2003)

Za ostvarivanje ekološkog odgoja, potrebno je puno i stalno učiti, što znači da je potrebno i intenzivno se stručno usavršavati u području ekologije, ali i ostalim područjima, čime odgajatelji postaju kompetentniji za ekološki odgoj i obrazovanje. (Farkaš, 2003) „Razvoj edukacijsko-znanstvenih i edukacijsko- stručnih spoznaja podrazumijeva da se odgojitelji i učitelji osposobljavaju novim znanjima, usmjerenim i motiviranim za praktičnu primjenu tih znanja u uvjetima struke i ustanove u kojima rade.“ (Uzelac, 1996, 11)

Odgojitelj u svome neposrednome radu u ekološkom odgoju mora znati kako na što zanimljiviji način, primjeren dječjoj dobi omogućiti stjecanje znanja, pozitivnih navika i u konačnici razvijanje ekološke svijesti. Važno je djeci razviti svijest o njihovoj osobnoj povezanosti s okolišem, kao i povezanosti čovjeka i okoliša. Cilj treba biti razumijevanje prirodnih procesa i njihove međusobne ovisnosti, što dovodi do izgradnje pozitivnih stavova i odnosa prema okolišu u praksi, a ne usvajanje niza činjenica. Kako bismo pomogli djeci da to shvate, potrebno je, prvotno, razumjeti predškolsko dijete i znati načine na koje ono najlakše uči, a to je učenje izravnim iskustvom zato rad trebamo usmjeriti na spontano istraživanje svijeta koje je vođeno prirodnom znatiželjom. Suradnja i dijalog u istraživanju pomaže u suradničkom učenju i stjecanju životnim vještine koje će djeca koristiti u budućem životu i radu, što je posebno važno za ekološki odgoj čiji je cilj ostvariv jedino djelovanjem svih stanovnika Zemlje. (Risek, 2003)

9. RAZLIKA IZMEĐU ODGOJA I OBRAZOVANJA ZA OKOLIŠ I ODGOJA I OBRAZOVANJA ZA ODRŽIVI RAZVOJ

ODGOJ I OBRAZOVANJE ZA OKOLIŠ	ODGOJ I OBRAZOVANJE ZA ODRŽIVI RAZVOJ
<ul style="list-style-type: none"> • bavi se ekološkim problemima 	<ul style="list-style-type: none"> • bavi se na integrirani način očuvanjem/ zaštitom okoliša, djelotvornim korištenjem prirodnih dobara, održavanjem ekosistema, dobro funkcionalnim društvom i dobrom ekonomijom
<ul style="list-style-type: none"> • ekološki problemi ovise o ljudskim aktivnostima i njihovu utjecaju na okoliš 	<ul style="list-style-type: none"> • problem zavisi od konflikata između različitih ljudskih ciljeva – ekoloških, ekonomskih, društvenih, kulturnih
<ul style="list-style-type: none"> • procjenjuje biorazličitost (smatra je važnom) 	<ul style="list-style-type: none"> • smatra važnim kulturnu, društvenu, ekonomsku i biološku različitost
<ul style="list-style-type: none"> • akcije za zaštitu okoliša 	<ul style="list-style-type: none"> • motivacija za promjenu stila života temelji se na važnim pitanjima osobnog života
<ul style="list-style-type: none"> • poželjan rezultat, dobar okoliš 	<ul style="list-style-type: none"> • kvaliteta života za današnje i buduće generacije
<ul style="list-style-type: none"> • odgovornost za okoliš 	<ul style="list-style-type: none"> • odgovornost za ljudske uvjete i uvjete ekosistema
<ul style="list-style-type: none"> • bavi se individualnim ponašanjem • (ekološka etika) 	<ul style="list-style-type: none"> • povećava akcijsku kompetenciju, uključujući kompetenciju za razvijanje moralnih kriterija i stimulira javno sudjelovanje u donošenju odluka
<ul style="list-style-type: none"> • odgoj i obrazovanje za okoliš ima lokalni i globalni kontekst 	<ul style="list-style-type: none"> • odgoj i obrazovanje za održivi razvoj trebalo bi se primjenjivati i zasnivati u lokalnom ekonomskom, društvenom, kulturnom i ekološkom kontekstu i zajednici, slijedeći nakon toga regionalni, nacionalni i globalni kontekst
<ul style="list-style-type: none"> • promišlja se o njemu u nekim školskim predmetima 	<ul style="list-style-type: none"> • integriran u sve poučavanje i učenje i u sav školski život

Slika 4: Razlika između odgoja i obrazovanja za okoliš i odgoja i obrazovanja za održivi razvoj (Andić, 2007 prema Sellin, 2003)

Iz navedene tablice možemo vidjeti da je odgoj za održivi razvoj ima puno šire područje djelovanja, te je odgoj za okoliš samo jedna od sastavnica odgoja za održivi razvoj. S obzirom na cilj održivog razvoja, odnosno osiguravanje održivog korištenja prirodnih izvora na svim razinama, pojam zaštite okoliša postoje znatno širi od zaštite ljudskog zdravlja i očuvanje ekoloških sustava, već novo djelovanje u zaštiti okoliša stvara korist čitavome gospodarstvu. (Pavić – Rogošić, 2010)

10. ZAKLJUČAK

Zbog mnogih ekoloških problema suvremenoga svijeta, ekološka osviještenost i održivi razvoj predstavljaju prioritet u suvremenom odgoju i obrazovanju. Tek kada počnemo razumijevati prirodu i svijet koji nas okružuje, shvatit ćemo da moramo živjeti u ravnoteži s prirodom pa će život na našem planetu biti ljepši svima, nama, ali i budućim generacijama koje tek dolaze. Zemlju smo dužni čuvati kako bi naše potomstvo naslijedilo planet na kojemu je moguć zdrav i kvalitetan ljudski život. Osim promjena u svijesti ljudi o ekološkim problemima, potrebno je osvijestiti ljude i o problemima međukulturalne ravnopravnosti te ravnopravnosti spolova. Sve ove vrijednosti moguće je, ali i prijeko potrebno usaditi u nove generacije na njima primjerene načine i osvještavanjem o problemima u njihovoj neposrednoj okolini. Odgojem i obrazovanjem za održivi razvoj stvaramo nove generacije osviještenih građana koji će mijenjati svijet. Književnik Matko Peić kaže- : „Priroda je velika, a čovjek je malen“ i to bi trebala biti misao vodilja, jer valja zapamtiti – Zemlja može bez ljudi, no ljudi ne mogu bez Zemlje.

11. LITERATURA

1. Agenda 21
Pristupljeno 22.6.2018., s
<https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf>
2. Anđić, D. (2007). Paradigmatski aspekti problematike okoliša i odgoj za okoliš i održivi razvoj. *Metodički ogledi*, 14 (2): 9-23
3. Bogović, N.D., Čegar, S. (2012). Održivi razvoj.
Pribavljeno, 22.6.2018., s
https://bib.irb.hr/datoteka/542639.Obrazovanje_za_odrivi_razvoj.pdf
4. Borić, E., Jindra, R., Škugor, A. (2008). Razumijevanje i primjena sadržaja cjeloživotnog učenja za održivi razvoj. *Odgojne znanosti*, Vol. 10 No.2 (16)
5. Farkaš, Lj. (2003). Ekološki odgoj kao sastavni dio cjelovitoga odgoja i naobrazbe predškolskog djeteta. U Babić, N., i Irović, S. (Ur.), *Dijete i djetinjstvo* (89-98). Osijek: Visoka učiteljska škola, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
6. Farkaš, Lj. (2004). Eko program u vrtiću „Mak“ i lokalna zajednica. U N. Babić, S. Irović i Z. Redžep Borak (ur.) *Rastimo zajedno* (99-104). Osijek: Centar za predškolski odgoj Osijek, Visoka učiteljska škola u Osijeku, Grafika, Osijek
7. Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (2014). Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa.
Pribavljeno 19.6.2018., s
<http://www.azoo.hr/images/strucni2015/Nacionalni-kurikulum-za-rani-i-predskolski-odgoj-i-obrazovanje.pdf>
8. Pavić-Rogošić, L. (2010). Održivi razvoj. *Odras.*
Pribavljeno 22.6.2018.godine, s
http://www.odraz.hr/media/21831/odrzivi_razvoj.pdf
9. Risek, S. (2003). Ekologija i projekti u radu s predškolskom djecom. U Babić, N., i Irović, S. (Ur.), *Dijete i djetinjstvo* (328-335). Osijek: Visoka učiteljska škola, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
10. Rodić, I. (2010). Kako spasiti našu jedinu Zemlju?. *Školske novine*, 40 (61). Str. 15-18.
11. Rosić, V. (2005). *Odgoj, obitelj, škola*. Rijeka: Naklada Žagar.
12. Scott, M. (1994). *Ekologija*. Zagreb: SysPrint d.o.o.
13. *Strategija održivog razvoja Republike Hrvatske* (2009). Zagreb: Hrvatski sabor.

Pristupljeno 22.6.2018., s

https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2009_03_30_658.html

14. Uzelac, V. (1990). Osnove ekološkog odgoja. Zagreb: Školske novine.
15. Uzelac, V. (1996). Okoliš – obrazovanje – odgajatelji/učitelji. Zagreb: Hrvatski pedagoško-književni zbor
16. Uzelac, V. (2006). Etika održivosti i obrazovanje za okoliš i održivi razvoj, Istraživački rezultati percepcije odgojitelja i učitelja. U: H. Ivon (ur.), Prema kvalitetnoj školi (str. 41-57). Split: Hrvatski pedagoško- književni zbor – Ogranak Split i Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu.
17. Uzelac, V. i Starčević, I. (1999). Djeca i okoliš. Rijeka: Adamić
18. Uzelac, V. , Lepičnih- Vodopivec, J., Anđić, D. (2014). Djeca – odgoj i obrazovanje – održivi razvoj. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
19. Vrbičić, A. (2012). Odgoj i obrazovanje za održivi razvoj („zelena pedagogija“). Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet

Pribavljeno 13.5.2018., s

<http://www.pedagogija.hr/ekvilibrij/odgoj-i-obrazovanje-za-odrzivi-razvoj.html>

12. PRILOZI

Slika 1: Sastavnice održivog razvoja	3
Slika 2: Vrt u sklopu dječjeg vrtića, preuzeto s https://www.vrtic-smijesak.com/ekologija-u-djecjem-vrticu-smijesak/ , 26.6.2018.	9
Slika 3: Likovne ekološke aktivnosti, preuzeto s http://www.vrtic-smijesak.com/wp-content/uploads/2018/04/20180420_142857.jpg , 26.6.2018.	12
Slika 4: Razlika između odgoja i obrazovanja za okoliš i odgoja i obrazovanja za održivi razvoj (Anđić, 2007 prema Sellin, 2003)	19